

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.35>

KONCEPTUALNE ASPEKTY INSTYTUCJI PROFESJONALNEJ POMOCY PRAWNEJ W PROCESIE ROZWIĄZYWANIA SPRAW ADMINISTRACYJNYCH

Mychajło Iwantsiw

student Instytucji szkolnictwa wyższego „Międzynarodowy Uniwersytet Biznesu i Prawa”

(Chersoń, Ukraina)

ORCID ID: 0009-0006-5493-0192

ivantsiv_m@gmail.com

Adnotacja. W artykule dokonano analizy koncepcji i specyfiki profesjonalnej pomocy prawnej w procesie rozwiązywania spraw administracyjnych na Ukrainie, które wyprowadzono z badania ogólnych zasad świadczenia profesjonalnej pomocy prawnej. Określono główne cechy charakteryzujące profesjonalną pomoc prawną w procesie rozwiązywania spraw administracyjnych, a także cel wprowadzenia wskazanego instytutu jako narzędzia zapewniającego i wdrażającego zasadę praworządności. Podkreśla się, że do cech szczególnych profesjonalnej pomocy prawnej należy zaliczyć: 1) jest to rodzaj działalności zawodowej wykonywanej przez prawnika; 2) zapewnia treść prawną w działaniach (usługach), w szczególności udzielaniu informacji i konsultacji prawnych, sporządzaniu dokumentów prawnych, reprezentowaniu innej osoby w sądzie, zapewnieniu ochrony osoby przed zarzutami karnymi itp., które może mieć znaczenie fakt prawny tworzący, zmieniający lub rozwiązujący określony stosunek prawny; 3) mogą być świadczone odpłatnie lub bezpłatnie; 4) ma charakter ryzykowny, jeżeli jest świadczona odpłatnie (na podstawie umowy), gdyż świadczenie profesjonalnej pomocy prawnej nie gwarantuje uzyskania pozytywnego wyniku w sprawie na korzyść klienta; 5) przestrzega zasad praworządności, legalności, niezależności, środków zapobiegawczych, niedopuszczalności konfliktu interesów, poufności, jakości itp.

Autor podkreślił fakt, że zasady świadczenia profesjonalnej pomocy prawnej w sporach z zakresu stosunków publiczno-prawnych korelują ze specyfiką stosunków społecznych, które składają się na treść tych ostatnich i przejawiają się w tym, że po pierwsze, ogromne znaczenie ma idea gwarantowania, utwierdzenia, zapewniania i ochrony konstytucyjnych praw i wolności człowieka i obywatela; po drugie, przy stosowaniu jakichkolwiek instrumentów prawnych gwarantujących, zatwierdzających, zapewniających i chroniących konstytucyjne prawa i wolności człowieka i obywatela, większą uwagę zwraca się na przestrzeganie idei nadrzędności prawa i legalności.

Słowa kluczowe: prawnik, postępowanie administracyjne, prawo do profesjonalnej pomocy prawnej, profesjonalna pomoc prawna, stosunki publiczno-prawne, podmioty profesjonalnej pomocy prawnej.

CONCEPTUAL ASPECTS OF THE INSTITUTE OF PROFESSIONAL LEGAL ASSISTANCE IN THE PROCESS OF RESOLUTION ADMINISTRATIVE CASES

Mykhailo Ivantsiv

External Postgraduate Student

International University of Business and Law (Kherson, Ukraine)

ORCID ID: 0009-0006-5493-0192

ivantsiv_m@gmail.com

Abstract. The article analyzes the concept and specifics of professional legal assistance in the process of solving administrative cases in Ukraine, which were derived by researching the general principles of providing professional legal assistance. The main features that characterize professional legal assistance in the process of solving administrative cases, as well as the purpose of introducing the specified institute as a tool for ensuring and implementing the principle of the rule of law, are defined. It is emphasized that the special features of professional legal assistance should include the following: 1) it is a type of professional activity carried out by a lawyer; 2) provides legal content in actions (services), in particular the provision of legal information and consultations, the drafting of legal documents, the representation of another person in court, the provision of protection of a person against criminal charges, etc., which may have the meaning of a legal fact that creates, changes or terminates a specific legal relationship; 3) may be provided on a paid or free basis; 4) has a risky nature, if it is provided on a paid basis (on a contractual basis), since the provision of professional legal assistance does not guarantee obtaining a positive result in the case in favor of the client; 5) complies with the principles of the rule of law, legality, independence, preventive measures, inadmissibility of conflict of interests, confidentiality, quality, etc.

The author emphasized the fact that the principles of providing professional legal assistance in disputes in the field of public-legal relations correlate with the specifics of social relations, which make up the content of the latter and are manifested in the fact that, firstly, the idea of guaranteeing, affirming, ensuring is of great importance and protection of constitutional rights and freedoms of man and citizen; secondly, during the application of any legal instruments of guarantee, approval, provision and protection of the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen, increased attention is paid to the observance of the idea of the supremacy of law and legality.

Key words: administrative proceedings, entities providing professional legal assistance, lawyer, professional legal assistance, public-legal relations, right to professional legal assistance.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У ПРОЦЕСІ ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

Михайло Іванців

здобувач

Заклад вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права»

(Херсон, Україна)

ORCID ID: 0009-0006-5493-0192

ivantsiv_m@gmail.com

Анотація. У статті проаналізовано поняття та специфіку професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ в Україні, яких виведено шляхом дослідження загальних засад надання професійної правничої допомоги. Визначено основні ознаки, які характеризують професійну правничу допомогу у процесі вирішення адміністративних справ, а також мету запровадження вказаного інституту як інструмента забезпечення й реалізації принципу верховенства права. Наголошено на тому, що до особливих ознак професійної правничої допомоги слід відносити такі: 1) це різновид професійної діяльності, яку реалізує адвокат; 2) передбачає правовий зміст у діях (послугах), зокрема надання правової інформації та консультацій, складання документів правового характеру, здійснення представництва іншої особи в суді, забезпечення захисту особи від кримінального обвинувачення тощо, які можуть мати значення юридичного факту, що породжує, змінює або припиняє конкретні правовідносини; 3) може надаватися на платній чи безоплатній основі; 4) має ризиковий характер, якщо вона надана на платній основі (на договірних засадах), оскільки надання професійної правничої допомоги не гарантує отримання позитивного результату у справі на користь клієнта; 5) відповідає принципам верховенства права, законності, незалежності, превентивності, неприпустимості конфлікту інтересів, конфіденційності, якості тощо.

Автором акцентовано увагу на тому, що принципи надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин корелюють зі специфікою суспільних відносин, які становлять зміст останніх та проявляються в тому, що, по-перше, вагоме значення має ідея гарантування, утвердження, забезпечення та захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина; по-друге, під час застосування будь-яких правових інструментів гарантування, утвердження, забезпечення та захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина підвищену увагу приділено дотриманню ідеї верховенства права та законності.

Ключові слова: адвокат, адміністративне судочинство, право на професійну правничу допомогу, професійна правнича допомога, публічно-правові відносини, суб'єкти надання професійної правничої допомоги.

Вступ. Проблематика визначення сутності професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ останнім часом привертає активну увагу науковців та практиків, оскільки зміна парадигми ефективного забезпечення реалізації найважливіших конституційних прав людини потребує створення належного теоретико-методологічного підґрунтя, у тому числі, досконалого понятійного апарату. Відзначимо, що на теперішній час усталене розуміння сутності та ознак інституту професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ ще не сформувався, що обумовлює потребу у виробленні та обґрунтуванні його правової природи та ознак. Вказане обумовлює потребу у проведенні наукових розвідок за вказаним напрямом і слугує підтвердженням актуальності та важливості досліджуваної проблематики.

Метою статті є розкриття поняття та специфіки професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ в Україні.

Основна частина. Досягнення мети дослідження реалізовано шляхом виконання поставлених задач, а саме: з оперттям на методологію системного підходу визначити поняття, надати сутнісно-якісну характеристику та з'ясувати основні властивості професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ, розкрити ознаки інституційності відповідної сукупності процесуальних приписів та місце інституту професійної правничої допомоги в адміністративно-процесуальному праві.

Науковими розробками, які так чи інакше стосуються питання теоретичного обґрунтування сутності професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ, займалися такі теоретики та практики, як: Ю.П. Аленін, О.М. Бандурка, М.Ю. Барщевський, А.В. Боровик, С.М. Бреус, Т.В. Варфоломеева, Т.Б. Вільчик, Г.П. Власова, І.Ю. Гловацький, І.В. Головань, В.Г. Гончаренко, В.В. Доненко, Д.М. Ключка, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, Я.В. Лазур, О.М. Ларін, Л.А. Литовченко, Ю.І. Лубшев, П.А. Лупинська, Н.З. Рогатинська, В.В. Рожнова, Ю.Г. Рябчиць, В.М. Савицький, О.Д. Святоцький, В.В. Тильчик, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило, О.Г. Юшкевич, О.Г. Яновська та інші. Праці вищезазначених науковців стали підґрунтям для подальших наукових досліджень, проте питанню теоретичного обґрунтування поняття та специфіки інституту професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ в Україні уваги не було приділено, що в свою чергу обумовлює актуальність даного дослідження та необхідність продовження наукової дискусії, результатом якої має стати напрацювання теоретико-методологічної бази за вказаним напрямом. Зокрема, в частині сутності поняття професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ в Україні, основних ознак, які характеризують професійну правничу допомогу, та мети надання професійної правничої допомоги у процесі вирішення адміністративних справ.

Слід почати з того, що одним із ключових аспектів становлення України як держави з режимом конституційної законності, у якій цінності верховенства права з його ключовою людиноцентристською ідеєю не лише

визнаються та пропагуються, а й забезпечуються ефективними правозахисними механізмами, є утвердження та розвиток адміністративного судочинства. При цьому, як видається, зміна формату публічно-приватних відносин, концептуалізація сервісної держави та констатування пріоритету забезпечувального покликання публічної влади чи не найкраще відображене (а можливо, і підсумоване) в організаційно-правовому забезпеченні можливості приватного суб'єкта протистояти протиправній поведінці носіїв влади, насамперед, оскаржувати неправомірні рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень до адміністративного суду. Між тим, реалізація завдання адміністративного судочинства (яке полягає в здійсненні справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин задля ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від порушень із боку суб'єктів владних повноважень) залежить на сучасному етапі вже не стільки від наявності висхідних інституційно-організаційних і нормативно-процесуальних забезпечень (вони є досягненнями пройдених етапів державного розвитку, якими можемо пишатися та від яких маємо відштовхуватися в подальшому), скільки від розробленості, зваженості й узгодженості ключових процесуально-правових інститутів адміністративного судочинства. Адже реалізації права на судовий захист суттєво можуть перешкоджати недоліки-проблеми окремих сегментів адміністративно-процесуальної реальності (Мамонтова, 2019).

І в цьому аспекті доцільно говорити про проблематику реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу, яка в умовах європейської інтеграції зазнала кардинальних трансформацій.

Слід вказати, що питання забезпечення права людини і громадянина на професійну правничу допомогу у демократично розвинутих країнах приділяється значна увага. Між тим, в Україні як демократичній та правовій державі праву особи на професійну правничу допомогу, якого закріплено у положеннях ст. 59 Конституції України, також відведено важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав та свобод людини і громадянина. Вказане право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер.

Варто зазначити, що сучасний етап розвитку українського суспільства позначився формуванням дієвого налагодження та вдосконалення інституту професійної правничої допомоги як визначального чинника забезпечення реалізації прав та свобод громадян та одного із визначальних факторів розвитку громадянського суспільства. Однак зважаючи на той факт, що на доктринальному рівні інститут права на професійну правничу допомогу розглянуто не повною мірою та має деякі суперечності й розбіжності, на рівні нормативно-правового регулювання виникають проблеми та суперечності, які вимагають прийняття стратегічних рішень.

Так, відповідно до положень ст. 59 Конституції України, кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав (Конституція України, 1996). При цьому, положеннями ст. 131² Конституції України передбачено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура (Конституція України, 1996).

Як видається, Конституція України встановлює, що саме адвокатура є компетентним органом для надання професійної правничої допомоги в Україні, а будь-які інші органи не наділені таким правом. Адже лише адвокатська діяльність базується на перевірці професійних знань, дотриманні Правил адвокатської етики, дисциплінарній відповідальності. Надаючи можливість іншим фахівцям права здійснювати захист, можна лише знизити його кваліфікованість та якість. Таким чином, тільки адвокатів наділено правом здійснювати кваліфікований захист прав та свобод людини і громадянина.

Відзначимо, що у контексті положень ст. 59 Конституції України, право на правничу допомогу має «кожен», що охоплює усіх без винятку осіб – громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Вбачається, здійснення права на правничу допомогу засновано на дотриманні принципів рівності всіх перед законом та відсутності дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (Конституція України, 1996 : 21, 24).

У той же час, гарантування «кожному» права на правничу допомогу в контексті ч. 2 ст. 3 та ст. 59 Конституції України покладає на державу відповідні обов'язки щодо забезпечення особи правничою допомогою належного рівня (Конституція України, 1996). Такі обов'язки обумовлюють необхідність визначення в законах України, інших правових актах порядку, умов та способів надання цієї допомоги. Проте, на жаль, не всі галузеві закони України містять приписи, яких спрямовано на реалізацію вказаного права, що може призвести до обмеження чи звуження змісту та обсягу «права кожного» на професійну правничу допомогу.

Відмітимо, що системний аналіз положень ст. 59 Конституції України та Закону України «Про адвокатуру» дає підстави для висновку, що положення ст. 131² Конституції України «для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура» є однією із конституційних гарантій, а держава у такий спосіб бере на себе обов'язок забезпечувати можливість надання кваліфікованої правничої допомоги особам у правовідносинах з державними органами. Разом із тим, відповідно до ст. 131² Конституції України, незалежність адвокатури гарантується. При цьому, виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення, що узгоджується із положеннями ст. 59 Конституції України стосовно «права кожного» на професійну правничу допомогу.

Враховуючи ж положення ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність за своїм змістом визначається як незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення

захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту переважно на оплатній основі (*Про адвокатуру та адвокатську діяльність, 2012*). У цьому контексті слід звернути увагу на те, що саме адвокат має необхідний професійний рівень та можливість забезпечити реалізацію права особи на захист від кримінального обвинувачення та представництво її інтересів у суді. У той же час, кожна особа є вільною у виборі захисника своїх прав серед адвокатів.

Таким чином, саме вказівка у положеннях ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» на представництво та захист у контексті надання інших видів правничої допомоги дає підставу визнати представництво та захист окремими видами правничої допомоги, а їх здійснення (у сукупності із іншими видами правничої допомоги) – наданням та забезпеченням правничої допомоги.

У той же час, згідно положень п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (*Про адвокатуру та адвокатську діяльність, 2012*). Враховуючи ж зміст діяльності адвоката із розглянутих позицій надання правничої допомоги, можна вказати, що адвокатом є фізична особа, яка здійснює правничу допомогу як незалежну професійну діяльність.

Синтезувавши стійкі наукові доробки вітчизняних і зарубіжних вчених-правознавців, підтримуємо позицію Н.В. Хмелевської, яка здійснює групування правової допомоги за сферами її надання в контексті змісту адвокатської діяльності, ґрунтуючись на законодавчому виділенні її видів, у результаті чого відмічає три основні сфери надання адвокатом правової допомоги, які мають наступний зміст: 1) захист – вид правової допомоги як адвокатської діяльності, який полягає у забезпеченні захисту прав, свобод та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), особи, яка притягається до адміністративної відповідальності при розгляді справи про адміністративні правопорушення; 2) представництво – вид правової допомоги як адвокатської діяльності, якого спрямовано на забезпечення реалізації процесуальних прав та обов'язків клієнта у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві, прав та обов'язків потерпілого при розгляді справ про адміністративні правопорушення, прав та обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні; 3) інші види правової допомоги – види правової допомоги як адвокатської діяльності з надання правової інформації, консультацій і роз'яснень із правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод та інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також сприяння їх відновленню у разі порушення (*Хмелевська, 2012 : 143–149*).

Говорячи про термін «правнича допомога», слід вказати на авторське визначення поняття «правнича допомога», якого надано О.В. Крушніцькою. Під «правничою допомогою» О.В. Крушніцька розуміє багатоаспектну діяльність правників, якої спрямовано на забезпечення верховенства права та реалізації прав кожної людини, яка вступає в певні правовідносини, зміст якої становлять здійснення юридично визначених засобів, що включають юридичні консультації та роз'яснення прав і процедур їх реалізації, допомогу в складанні й поданні заяв, клопотань, скарг та інших юридичних документів, ініціювання та участі у проведенні процесуальних дій і належному фіксуванні їх перебігу і результатів, оцінку належності, достовірності та допустимості доказів, аналізу законності юридичних рішень, вжиття заходів щодо поновлення порушених прав, відшкодування шкоди, заподіяної правопорушенням (*Крушніцька, 2019 : 100*).

У науковій літературі існує думка, згідно якої право на правничу допомогу треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі та формах, яких вона того потребує.

На законодавчому ж рівні термін «правнича допомога» вперше з'явився у положеннях Конституції України 30 вересня 2016 року. При цьому, конституційним правом на професійну правничу допомогу було редакційно замінено право на правову допомогу. Як видається, аналіз вказаних змін свідчить не про бажання законодавця звужити чи розширити зміст права на правову допомогу, а про його прагнення привести термінологію у відповідність до стандартів української мови, які визначають, що прикметник, застосований для позначення відповідного виду допомоги, походить від іменника, який позначає саму професію особи, яка надає таку допомогу. Іменником для позначення особи, яка надає послуги у сфері права (у юридичній сфері), є слово «правник». Отже, саме особи, що належать до правничої професії, надають професійну правничу допомогу. Більш того, право на професійну правничу допомогу – це гарантована Конституцією України можливість особи отримати високоякісні правничі послуги, які може забезпечити лише професійний адвокат, який пройшов спеціальну підготовку, а не будь-яка інша особа. Між тим, запропонована формула не заперечує права на правничу допомогу загалом, у тому числі й безоплатну, яку можуть надавати інші, крім професійних адвокатів, фахівці-правники. Проте наголос робиться саме на гарантованому отриманні особою саме професійної допомоги.

Таким чином, відповідно до вказаних нововведень, інститут права на правову допомогу почав суттєво змінюватися, розпочався процес удосконалення вже існуючої системи надання правової допомоги шляхом

створення дієвого механізму реалізації вказаного права з метою забезпечення та захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина. Адже, як свідчить практика, лише наявності норми щодо реалізації права на захист у положеннях законодавства недостатньо. Необхідним є системний підхід та послідовність не тільки у запровадженні термінографічної практики, а й у цілому механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини та громадянина.

Варто зауважити, що зазначені зміни також заклали основу для подальшого реформування інституту адвокатури шляхом створення в Україні єдиної самоврядної правничої професії, що сприятиме реалізації принципу верховенства права.

Принагідно, звертаємо увагу на те, що аналіз положень ч. 1 ст. 131² Конституції України у системному зв'язку із положеннями ст. 59 Конституції України дає змогу зробити висновок про позитивний обов'язок держави, який полягає у гарантуванні участі адвоката у наданні професійної правничої допомоги особі з метою забезпечення її ефективного доступу до правосуддя за рахунок коштів держави у випадках, передбачених законом.

Важливо звернути увагу й на те, що відповідно до положень ст. 16 Кодексу адміністративного судочинства України, учасники справи мають право користуватися правничою допомогою. При цьому, представництво в суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правничка допомога), крім випадків, встановлених законом. Разом із тим, безоплатна правничка допомога надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги (*Кодекс адміністративного судочинства України, 2005*).

Статтею 134 Кодексу адміністративного судочинства України визначено, що витрати, пов'язані з правничою допомогою адвоката, несуть сторони, крім випадків надання правничої допомоги за рахунок держави. За результатами розгляду справи витрати на правничу допомогу адвоката підлягають розподілу між сторонами разом з іншими судовими витратами, за винятком витрат суб'єкта владних повноважень на правничу допомогу адвоката (*Кодекс адміністративного судочинства України, 2005*).

Між тим, для цілей розподілу судових витрат: 1) розмір витрат на правничу допомогу адвоката, в тому числі гонорару адвоката за представництво в суді та іншу правничу допомогу, пов'язану зі справою, включаючи підготовку до її розгляду, збір доказів тощо, а також вартість послуг помічника адвоката визначаються згідно з умовами договору про надання правничої допомоги та на підставі доказів щодо обсягу наданих послуг і виконаних робіт та їх вартості, що сплачена або підлягає сплаті відповідною стороною або третьою особою; 2) розмір суми, що підлягає сплаті в порядку компенсації витрат адвоката, необхідних для надання правничої допомоги, встановлюється згідно з умовами договору про надання правничої допомоги на підставі доказів, які підтверджують здійснення відповідних витрат (*Кодекс адміністративного судочинства України, 2005 : 134*).

Окремо варто зауважити на тому, аналіз норм чинного законодавства, з урахуванням усіх змін, дає змогу констатувати, що поняття «надання професійної правничої допомоги» не тотожне поняттю «представництво особи в суді». Адже надання професійної правничої допомоги здійснюють адвокати, натомість представництво особи у суді може бути здійснене за вибором особи адвокатом або іншим суб'єктом.

Таким чином, аналіз сталих наукових доробок та законодавчих норм дозволяє навести власне бачення категорії «професійна правничка допомога» в адміністративному судочинстві, під яким пропонуємо розуміти професійну, адресну, орієнтовану допомогу, яка надається адвокатом стороні в адміністративному процесі під час розгляду відповідної адміністративної справи з метою захисту своїх прав і свобод, їх відновлення у разі порушення з боку суб'єкта публічної адміністрації на підставі прийнятих ним рішень, дій чи бездіяльності під час реалізації своїх владних повноважень.

Маємо констатувати, що Конституція України не розкриває і не може розкривати всіх механізмів захисту прав людини та громадянина, крім вказівки на захист прав та інтересів у судовому порядку при забезпеченні права на професійну правничу допомогу шляхом здійснення виключно адвокатом представництва іншої особи у суді, а також захисту від кримінального обвинувачення. Але й цього достатньо, щоб побачити, що на адвокатуру держава поклала відповідальну місію забезпечення населення професійною правничою допомогою, а обвинуваченого – професійним захистом.

Таким чином, за законами формальної логіки, до особливих ознак професійної правничої допомоги слід відносити такі: 1) це різновид професійної діяльності, яку реалізує адвокат; 2) передбачає правовий зміст у діях (послугах), зокрема надання правової інформації та консультацій, складання документів правового характеру, здійснення представництва іншої особи в суді, забезпечення захисту особи від кримінального обвинувачення тощо, які можуть мати значення юридичного факту, що породжує, змінює або припиняє конкретні правовідносини; 3) може надаватися на платній чи безоплатній основі; 4) має ризиковий характер, якщо вона надана на платній основі (на договірних засадах), оскільки надання професійної правничої допомоги не гарантує отримання позитивного результату у справі на користь клієнта; 5) відповідає принципам верховенства права, законності, незалежності, превентивності, неприпустимості конфлікту інтересів, конфіденційності, якості тощо.

Показово, що механізм надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин та форми його втілення первинно ґрунтуються та включають загальноприйняті принципи. По суті, це основоположні засади, що є сполучною ланкою між керівними закономірностями розвитку та функціонування інституту професійної правничої допомоги та його впорядкуванням. При цьому, ще за

часів античності зверталась увага на те, що принцип є найважливішою частиною всього (*principium est potissima pars cuiusque rei*) (Гусарев, Тихомиров, 2017 : 120).

Між тим, щодо принципів надання професійної правничої допомоги в Україні різними вченими висловлено окремі позиції. Так, В.В. Грисюк вказує, що потенційні принципи здійснення адвокатської діяльності в Україні – це прямо не виражена в тексті, але така, що відповідає змісту соціальної норми, сукупність вихідних правових, практичних, морально-етичних та теоретичних засад, які визначають належний порядок здійснення адвокатської діяльності. Відповідно, загальна класифікація системи принципів адвокатської діяльності має враховувати зазначені аспекти закріплення вихідних засад і принципів. На думку автора, система принципів адвокатської діяльності складається з двох груп: правові та морально-етичні принципи. Разом із тим, кожна із зазначених груп поділяється на принципи, яких прямо закріплено у тексті соціальної норми, та потенційні принципи. Приміром, у групі правових принципів до прямих належить принцип верховенства права, а до потенційних – принцип справедливості. Своєю чергою, у групі морально-етичних принципів до прямих належить принцип конфіденційності, а до потенційних – принцип автономності у виборі засобів і способів захисту інтересів клієнта (Гусарев, Тихомиров, 2017 : 29).

На підставі висновків, здійснених автором, можемо стверджувати, що загальною характеристикою принципів надання професійної правничої допомоги є те, що їх зміст проектується з тексту відповідної соціальної норми, будучи, по суті, «розчиненим» у ній. Принципи надання професійної правничої допомоги є потенційними положеннями, які пронизують не тільки матерію норм, визначаючи базові засади надання професійної правничої допомоги, але й відображають реальні інтереси соціуму.

І.В. Мішук обґрунтовує, що до базових принципів професійної правничої допомоги належать: верховенство права, законність, незалежність, превентивність, неприпустимість конфлікту інтересів, конфіденційність, якісність (Мішук, 2022 : 281). Такої ж позиції дотримуються і Н.З. Рогатинська та В. Малайна (Рогатинська, Малайна, 2022 : 151).

А.В. Джуською також висловлено думку, що надання професійної правничої допомоги має відповідати принципам, серед яких особливе місце посідають: верховенство права (відповідно до ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права, за якого норми Конституції є нормами прямої дії і звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. А забезпечення права на професійну правничу допомогу, передбаченого ст. 59 Конституції України, є обов'язком держави незалежно від закріплення відповідних механізмів реалізації цього права в законах чи інших нормативно-правових актах України); законність (надання професійної правничої допомоги в Україні можливе виключно на засадах, передбачених Конституцією, іншими нормативно-правовими актами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України) (Онішук, 2012 : 15); незалежність (забороняється будь-який зовнішній вплив, тиск чи втручання в процес надання професійної правничої допомоги, зокрема з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, політичних партій, а також вплив особистих інтересів суб'єкта надання такої допомоги) (Правила адвокатської етики, 2017); превентивність (професійна правнича допомога сприяє правомірному здійсненню особою своїх прав і свобод, а також спрямовує на попередження можливих порушень чи незаконних обмежень прав і свобод людини) (Рішення Конституційного Суду України, 2009); неприпустимість конфлікту інтересів (відсутність суперечності між особистими інтересами суб'єкта надання професійної правничої допомоги та його професійними правами і обов'язками); конфіденційність (обмеженість доступу певного кола осіб до інформації, яка визначена законом, або становить персональні дані про фізичну особу, які охороняються законодавством з питань захисту персональних даних) (Правила адвокатської етики, 2017); якісність (державна, гарантуючи кожному право на професійну правничу допомогу, встановлює відповідні професійні та інші критерії до суб'єктів, які цю допомогу мають право/зобов'язані надавати, таким чином розділяє відповідальність за якість надання такої допомоги) (Джуська, 2018; Онішук, 2012 : 16).

Видається, принципи надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин беззаперечно повинні відповідати традиційним «мегапринципам» – принципу верховенства права та принципу законності, що трансформуються у вихідні теоретичні положення, основні засади, якими керуються відповідні суб'єкти під час впорядкування суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу в Україні. Означені «мегапринципи», по суті, є основними ідеями, положеннями, вимогами, що характеризують зміст адміністративного судочинства в цілому, та відображають закономірності його розвитку.

Висновки. Таким чином, дослідивши загальні засади надання професійної правничої допомоги, доцільно констатувати, що «професійна правнича допомога» в адміністративному судочинстві – це професійна, адресна, орієнтована допомога, яка надається адвокатом стороні в адміністративному процесі під час розгляду відповідної адміністративної справи з метою захисту своїх прав і свобод, їх відновлення у разі порушення з боку суб'єкта публічної адміністрації на підставі прийнятих ним рішень, дій чи бездіяльності під час реалізації своїх владних повноважень.

До основних ознак, які характеризують професійну правничу допомогу, слід відносити такі: 1) це різновид професійної діяльності, яку реалізує адвокат; 2) передбачає правовий зміст у діях (послугах), зокрема надання правової інформації та консультацій, складання документів правового характеру, здійснення представництва іншої особи в суді, забезпечення захисту особи від кримінального обвинувачення тощо, які

можуть мати значення юридичного факту, що породжує, змінює або припиняє конкретні правовідносини; 3) може надаватися на платній чи безоплатній основі; 4) має ризиковий характер, якщо вона надана на платній основі (на договірних засадах), оскільки надання професійної правничої допомоги не гарантує отримання позитивного результату у справі на користь клієнта; 5) відповідає принципам верховенства права, законності, незалежності, превентивності, неприпустимості конфлікту інтересів, конфіденційності, якості тощо.

Вбачається, метою надання професійної правничої допомоги щодо спорів у сфері публічно-правових відносин є ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Підсумовуючи вищезазначене, приходимо до висновку, що інститут професійної правничої допомоги на тлі євроінтеграційної спрямованості України потребує пильної уваги та модернізації, а законодавство України щодо регулювання діяльності адвокатів як суб'єктів надання професійної правничої допомоги – приведення до міжнародних стандартів. Разом із тим, вивчення теоретичних аспектів реалізації інституту професійної правничої допомоги при вирішенні адміністративних справ дасть змогу удосконалити зазначений інститут та створити дієву та ефективну систему надання якісних, своєчасних та ефективних правових послуг в умовах сучасних потреб суспільства.

Список використаних джерел

1. Джуська А.В. Конституційне право людини на професійну правничу допомогу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 271 с.
2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» : науково-практичний коментар / за заг. ред. М.В. Оніщука. Київ: КП-Сервіс, 2012. 100 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Крушніцька О.В. Розмежування поняття правової допомоги. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 98–102.
6. Мамонтова О.М. Правові засади звільнення від доказування в адміністративному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 22 с.
7. Міщук І.В. Концепція професійної правничої допомоги в Україні: загальнотеоретичний аспект. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 278–282.
8. Правила адвокатської етики від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 року № 5076-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. Ст. 2509.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Конституційний Суд; Рішення від 30.09.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09#Text>
11. Рогатинська Н.З., Малайна В. Організаційно-правові засади надання правової професійної допомоги в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 2. С. 148–153.
12. Теорія держави та права : навч. посібник; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
13. Хмелевська Н.В. Розмежування понять «правова допомога» та «юридична допомога» як основа цілісної системи правової допомоги. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3. С. 143–149.

References:

1. Dzhuska, A.V. (2018). Konstytutsiine pravo liudyny na profesiinu pravnychu dopomohu v Ukraini [The constitutional right of a person to professional legal assistance in Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 271 s. [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy "Pro bezoplatnu pravovu dopomohu" [Zakon Ukrainy "Pro bezoplatnu pravovu dopomohu"]. Naukovo-praktychnyi komentar / za zah. red. M.V. Onishchuka. Kyiv: KP-Servis, 2012. 100 s. [in Ukrainian].
3. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Administrative Judicial Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 06.07.2005 r. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> [in Ukrainian].
4. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady* [Verkhovna Rada information], 30. St. 141 [in Ukrainian].
5. Krushnitska, O.V. (2019). Rozmezhuвання poniattia pravovoi dopomohy [Definition of the concept of legal assistance]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* [Journal of the Kyiv University of Law], 4. p. 98–102 [in Ukrainian].
6. Mamontova, O.M. (2019). Pravovi zasady zvilnennia vid dokazuvannia v administratyvnomu sudochynstvi [Legal principles of exemption from proof in administrative proceedings]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 22 s. [in Ukrainian].
7. Mishchuk, I.V. (2022). Kontseptsiia profesiinoi pravnychoi dopomohy v Ukraini: zahalnoteoretychnyi aspekt [Concept of professional legal aid in Ukraine: general theoretical aspect]. *Elektronne naukowe vydannia "Analitichno-porivnialne pravoznavstvo"* [Electronic scientific publication "Analytical and comparative jurisprudence"], 5. p. 278–282 [in Ukrainian].
8. Pravyla advokatskoi etyky [Rules of lawyer ethics] vid 09.06.2017 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> [in Ukrainian].
9. Pro advokaturu ta advokatsku diialnist [On advocacy and advocacy]: Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 r. № 5076-VI. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* [Official Gazette of Ukraine], 62. St. 2509 [in Ukrainian].

10. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Holovania Ihoria [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional appeal of the citizen Ihor Golovan]. Konstytutsiinyi Sud; Rishennia vid 30.09.2009 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09#Text> [in Ukrainian].
11. Rohatynska, N.Z., Malaina. V. Orhanizatsiino-pravovi zasady nadання pravovoi profesiinoi dopomohy v Ukraini [Organizational and legal principles of providing legal professional assistance in Ukraine]. *Aktualni problemy pravoznavstva* [Actual problems of jurisprudence], 2. p. 148–153 [in Ukrainian].
12. Teoriia derzhavy ta prava [Theory of the state and law]: navch. posibnyk; za zah. red. S.D. Husarieva, O.D. Tykhomyrova. Kyiv : NAVS, Osvita Ukrainy, 2017. 320 s. [in Ukrainian].
13. Khmelevska, N.V. (2012). Rozmezhuvannia poniat “pravova dopomoha” ta “iurydychna dopomoha” yak osnova tsilisnoi systemy pravovoi dopomohy [Demarcation of the concepts of “legal aid” and “legal assistance” as the basis of a complete legal aid system]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy* [Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine], 3. p. 143–149 [in Ukrainian].